

Geslovnika SSG in SGC - pregled predmetnih oznak za glasbene tiske

Subject heading lists SSG and SGC - an overview of subject headings for printed music

> Vanja Gregorič

Izvleček

Knjižničarji glasbenih knjižnic v glasbenih šolah pogosto samostojno oblikujejo nize predmetnih oznak, da bi bili le-ti kar se da primeren iskalni pripomoček za uporabnike in bi lahko z njihovo pomočjo hitreje našli najustreznejše zadetke iskanja. Pripomočka, ki sta jim na voljo, sta geslovnika Splošni slovenski geslovník (v nadaljevanju SSG) in splošni geslovník Cobiss.si (v nadaljevanju SGC), ki pa v mnogih primerih ne ponujata vedno optimalne rešitve. Pri pregledu obeh geslovníkov je opaziti, da sta v določenih segmentih nepopolna. Mnogih pojmov, ki jih glasbeniki redno uporabljajo, v geslovníkih ni mogoče najti. V nekaterih primerih pa sta z glasbenega strokovnega vidika celo nepravilna. V prispevku so predstavljene ideje in morebitne rešitve za oblikovanje predmetnih oznak, ki bi bile oblikovane po meri uporabnika – glasbenika, pri čemer so upoštevane njegove iskalne navade in specifičnosti notnega gradiva. Namen je zapolniti obstoječe vrzeli ter prispevati k hitrejšemu in učinkovitejšemu dostopanju uporabnikov do iskane glasbene literature.

Ključne besede

vsebinska obdelava, predmetne oznake, neknjižno gradivo, glasbene knjižnice, geslovníki

UDK 025.4.01:78

Abstract

Librarians in music schools often independently formulate sets of subject headings to get the most useful search tool for the users in order to enable them to find the most relevant hits as fast as possible. The tools which the librarians can use are a list of subject headings Splošni slovenski geslovník (SSG) and a list of subject headings Cobiss.si (SGC), however, in many cases they do not offer optimal solution. Examination of both lists shows that in certain segments they are incomplete. Many terms regularly used by musicians cannot be found in them and in some cases they even contain mistakes, judging from a professional musician's perspective. The paper presents ideas and possibilities for formulation of subject headings which would follow a musician's viewpoint and their search habits, as well as the specifics of printed music. The aim of the paper is to fill the existing gaps and contribute to a faster and more efficient access to desired music materials.

Keywords

subject cataloguing, subject headings, non-book materials, music libraries, subject-heading lists

1 Uvod

Predmetno označevanje oziroma vsebinska obdelava gradiva ima v današnji informacijski družbi vse večji pomen. Pri iskanju gradiva uporabniki pogosteje uporabljajo neprestano razvijajočo se tehnologijo in vse manj pomoč knjižničarjev. Ti namreč niso več edini vir informacij o gradivu in pomočniki za iskanje ustreznega gradiva, kot so bili še do nedavna. Vloga knjižničarjev je postala kompleksnejša. Uporabnikom omogočajo samostojno iskanje ustreznega gradiva, pri tem pa zagotavljajo hitrejšo doseganje optimalnih rezultatov pri iskanju. Prav predmetne oznake so tisti pripomoček, ki ga oblikuje in razvija knjižničar ali katalogizator, da uporabniku omogoči lažje gibanje po knjižničnem katalogu in ustrezen izbor v neskončni množici dostopnih virov.

V prispevku želimo opozoriti na problem, s katerim se dnevno srečujemo tako knjižničarji v glasbenih knjižnicah kot tudi naši uporabniki. V šolskih knjižnicah glas-

benih šol hranimo predvsem neknjižno gradivo, natančneje glasbene tiske. Ni pa to edina specifika, ki nas loči od preostalih šolskih knjižnic. Večina izdaj je izdanih v tujini in posledično v tujih jezikih (nemškem, angleškem, italijanskem, francoskem, ruskem, češkem, poljskem, hrvaškem ...). Uporabniki glasbenih knjižnic po navadi vedo, kaj iščejo, katero skladbo ali zbirko skladb potrebujejo. Tudi naslov glasbenega dela v večini primerov poznajo z vsemi podrobnostmi (skladatelj, tonaliteta, opus in številka skladbe). Vendar pa kljub temu želenega gradiva velikokrat ne najdemo takoj. Bodisi zaradi naslova v tujem jeziku ali zaradi neustreznega izbora predmetnih oznak je lahko iskanje v glasbeni knjižnici z obsežno knjižnično zbirko zelo problematično in žal občasno tudi neuspešno.

2 Oblikovanje predmetnih nizov v vsebinskem opisu muzikalij

2.1 Glasbeni tiski in predmetno označevanje

Pri vsebinskem opisovanju notnega gradiva se knjižničarjem porajajo številna vprašanja. Zavedamo se namreč, da je ustrezen predmetni niz ključnega pomena pri iskanju neke skladbe, ki je izšla v tujejezični izdaji. V tem primeru tuji naslov skladbe predstavlja problem, ker ga slovenski glasbeniki ne poznajo in ne uporabljajo oz. je med glasbeniki v uporabi razširjena, recimo, nemška različica naslova, ne pa francoska ali ruska. Zato se samo po sebi postavlja vprašanje, kako vsebinsko opisati neko glasbeno delo, da bo hitro najdljivo in bosta uporabnik ali knjižničar s pomočjo ustreznih predmetnih oznak dobila najustreznejše rezultate iskanja. Kaj storiti, če v geslovníku ni na voljo pojmov, ki bi jih potrebovali za opis? Kako se lotiti vsebinskega opisa glasbenega dela, da bo ta kar se da učinkovit? »Kljub dolgi tradiciji vsebinske obdelave je malo znanega o tem, kako katalogizatorji določijo vsebino dokumenta.« (Kos, 2011, str. 88)

V navodilih za predmetno označevanje Slovenskega splošnega geslovníka je zelo natančno opisano določanje vsebine knjižnega gradiva, ki poudarja, da mora katalogizator pri določanju vsebine kot vir uporabljati naslovno stran, vsebinsko kazalo, predgovor, uvod, besedilo samo in referenčne vire. V primeru neknjižnega gradiva uporabimo pri določanju vsebine še embalažo, nalepko, spremno gradivo ter gradivo pregledamo ali poslušamo. Kako ravnamo v primeru, ko imamo pred seboj zbirko različnih skladb iz različnih obdobj, različnih skladateljev ali v različnih glasbenih oblikah? Zapis vsebine celotne zbirke v mnogih primerih pomaga, vendar ne ponudi vedno rešitve, ki bi zadovoljila potrebe glasbenega knjižničarja in uporabnika. V mnogih primerih je prepisovanje vsebine zbirke nesmiselno, ker se naslovi skladb v zbirki ponavljajo brez natančnejših označitev, ki bi jih med seboj ločevale (recimo Menuet, Preludij, Etuda istega avtorja brez določene tonalitete, opusa ali številke).

Pri oblikovanju gesel si lahko pomagamo s splošnim geslovníkom Cobiss.si (v nadaljevanju SGC) oz. ustrezna gesla poiščemo v Splošnem slovenskem geslovníku (v nadaljevanju SSG) ali v njegovi spletni različici (SSSG). Ker pa moramo biti, kot pravi eno od načel o oblikovanju predmetnih oznak, pri izbiri besedišča pozorni na sodobno izrazoslovje ciljne skupine uporabnikov (Splošni slovenski geslovník, 2002), ti pa so v glasbenih knjižnicah predvsem profesionalni glasbeniki, učitelji v glasbenih šolah in učenci glasbenih šol, dijaki umetniških gimnazij ter študenti glasbenih študijskih smeri, je treba oblikovati nove predmetne oznake, ki bodo za uporabnike ustreznejše. Njihove zahteve, vednje in ne nazadnje uspešnost pri iskanju knjižničnega gradiva so pravzaprav kazalniki ustreznosti gesel. Zato je v glasbenih knjižnicah morda najustreznejši prav v uporabnike usmerjen pristop k predmetnemu označevanju. »To pomeni, da se gesla s časom spreminjajo ... za nova gesla izbiramo tiste izraze, ki so razširjeni med uporabniki.« (Šauperl, 2005, str. 15)

2.2 Primerjava gesel za glasbene tiske SSG, SGC in šolskega knjižničnega kataloga

S pregledom in primerjavo gesel, ki jih uporabljamo v šolski knjižnici, z gesli, ki jih najdemo v SSG in SGC, želimo opozoriti na nekatere ugotovitve pri uporabi pojmov za vsebinski opis glasbenih tiskov. Sprva sem se osredotočila na glasbila in skupine glasbil.

Za skladbe, ki so napisane za violo, pri predmetnih oznakah vedno uporabimo pojem *viola*, ki ga v SSG in SGC ne najdemo. Izraz obstaja le v obliki *viola da gamba*, ki pa ni ustrezen pojem za sodobno violo. Tudi mnogih drugih glasbil ne najdemo v nobenem od obeh geslovnikov. Med temi so: *angleški rog*, *kljunasta flavta*, *trobenta*, *evfonij*, *tuba*, *pozavna*, različne uglasitve klarinetov (kar je primerljivo z uglasitvami saksofonov, ki pa so navedene v obeh geslovnikih), *marimba* (čeprav *vibrafon* in *ksilofon* obstajata), *timpani* ... V SSG najdemo pojem *pihala*, v okviru katerih med ožjimi izrazi obstajajo *lesena pihala* (klarinet, basetni rog, oboa, angleški rog, fagot, kljunasta flavta), ne pa tudi *kovinska* (prečna flavta, saksofon). Nekoliko zaskrbljujoče pa je dejstvo, da je med ožjimi izrazi pod *pihali* tudi izraz *trobila*, ki pa nikakor ne sodijo v to skupino glasbil. Pri *tolkalih* so navedena le glasbila z opno in pod ožjim izrazom najdemo le *boben*. Med različnimi glasbenimi zasedbami ne najdemo naslednjih: *duo*, *trio*, *pihalni kvartet*, *trobilni kvartet* (medtem ko obstaja *godalni kvartet*). Tudi področje glasbenih oblik je precej skopo. V geslovnikih nisem zasledila, recimo, *preludija*, *etude* in drugih manjših, vendar pogosto samostojnih glasbenih oblik.

Med pregledovanjem gesel v obeh geslovnikih naletimo na še nekatere druge pomanjkljivosti. V SGC, recimo, pod geslom *Simfonični orkestri* v pomenskem obsegu naletimo na nepravilno razlago pojma. Med navedenimi glasbili, ki sestavljajo orkester, so navedena piskala namesto pihala, kar je v razlago priromalo najverjetneje pomotoma, vendar ne moremo govoriti o tiskarski napaki. Ednina in množina nista uporabljeni vedno v iste namene, kar ni v skladu z načelom o doslednosti. Pri nekaterih geslih, kot sta *simfonični orkestri* in *komorni orkestri*, množina označuje geslo, ki opisuje dela o izbrani zasedbi. Medtem ko v nekaterih drugih primerih, kot je *godalni kvarteti*, množina pomeni geslo za skladbo za določeno zasedbo oziroma v določeni glasbeni obliki, ednina *godalni kvartet* pa označuje delo o zasedbi. V primeru pojma *kvinteti* potemtakem ne moremo biti povsem gotovi, ali lahko geslo uporabimo za dela o kvintetih ali za glasbena dela za kvintete. Pod geslom *Kanoni*, *fuge ipd.* najdemo obsežno razlago uporabe tega gesla. Med drugim enako geslo uporabimo tudi za preludije in fuge. Pogrešam pa možnost uporabe samostojnega gesla za *preludiji*. Preludij je lahko tudi samostojno glasbeno delo (24 Chopinovih preludijev ipd.).

Na področju glasbenih del, predvsem notnih tiskov, bi lahko glede na specifiko notnega gradiva in vedenje uporabnikov hierarhijo predmetnih oznak oblikovali v naslednji niz: skupina glasbil – glasbilo – zasedba – glasbena oblika – oblika gradiva in šele potem, če bi bilo potrebno, tudi zemljepisno – časovno. Veljalo bi razmisliti, ali bi v predmetno označevanje umestili tudi starostno stopnjo oz. stopnjo zahtevnosti nekega glasbenega dela, kar bi bilo primerljivo z gesli, ki jih uporabljamo predvsem v leposlovju, kot sta *mladinska književnost*, *otroška književnost*. V glasbi ne moremo uporabiti gesel, kot sta *otroška glasba*, *mladinska glasba*. Lažje skladbe niso namenjene izključno otrokom. Njihovi uporabniki – izvajalci so lahko tudi starejši ali odrasli učenci. Zato bi bila primernejša gesla *glasba za začetnike*, *skladbe za začetnike*, *lažje skladbe ipd.*

Razporeditev gesel v razpredelnici 1 ustreza navedenemu nizu predmetnih oznak. Navedeni so le tisti pojmi, ki jih ne najdemo v nobenem od obeh geslovnikov. Ker sem se pri iskanju gesel omejila le na glasbena dela, ki za izvedbo predvidevajo samo ali tudi godala, med gesli ni navedenih vseh glasbenih oblik. Tak primer je, recimo, *tokata*, ki je delo izključno za inštrumente s tipkami. Moram pa opozoriti na

dejstvo, da z novimi deli, ki nastajajo v sodobnem času, vse pogostejše srečujemo združevanje glasbenih oblik z glasbili in zasedbami, kar v glasbi preteklih obdobj ni bilo prisotno. K temu veliko pripomorejo tudi najrazličnejše priredbe skladb za različne inštrumentalne zasedbe. Če bi gesla razširili na vsa glasbila, bi bil nabor gesel v vseh stolpcih, predvsem pa v stolpcu **Zasedba** in **Oblika glasbenega dela**, bistveno obsežnejši.

Razpredelnica 1: Predmetni niz za vsebinski opis notnega tiska

Predmetni niz				
Skupina glasbil	Glasbilo	Zasedba	Oblika glasbenega dela	Oblika gradiva
	viola			
	glasba za violo			
		klavirski trio/-i		
		Mešana/-e zasedba/-e		
		godalni kvintet/-i		
		otroški orkester		
		mladinski orkester		
			romance	
			serenade	
			capricci	
			intermezzi	
			divertimenti	
			nokturni	
			balade	
			barkarole	
			invencije	
			valčki	
			scherzi	
			rondoji	
			sonatine	
			trio sonate	
			concerti grossi	
			solo koncerti	
			sinfonije	
				priredbe
				šole
				partiture
				klavirski izvlečki

Pri sestavljanju predmetnih nizov lahko določene pojme izpustimo. Če opisujemo skladbo za violino solo, ne bomo potrebovali pojma iz stolpca z zasedbo, ampak bomo takoj uporabili izraze iz stolpca z glasbenimi oblikami.

V SSG je za glasbena dela uporabljen pojem *glasba za ...* in inštrument. V SCG pa te besedne zveze ne najdemo za vsa glasbila. Za lažje in doslednejše predmetno opisovanje bi se lahko besedni zvezi izognili in uporabili pravilo uporabe števila, torej ednine in množine.

Vsa navedena gesla ustrezajo načelom o oblikovanju predmetnih oznak. Težavo s homonimi bi lahko rešili z gesli v množini, kadar bi bilo geslo uporabljeno za glasbeno delo, kot so *godalni kvinteti*. V primeru ednine pa bi geslo *godalni kvintet* pomenilo delo o glasbeni zasedbi ali o glasbeni obliki. Taka rešitev je v mnogih primerih v obeh geslovnikih že uporabljena. Enako bi veljalo tudi za *valčki* in *valček*, *balade* in *balada*, *serenade* in *serenada* itd. Tovrstna rešitev je navedena tudi v navodilu za predmetno označevanje pri uporabi ednine in množine. Ednino uporabimo, ko

izraz označuje »proizvode človekove intelektualne ali umetniške ustvarjalnosti z vidika teorije ali metodologije, npr.: *Opera, ... Gregorijanski koral*.« (Splošni slovenski geslovnik, 2002, str. 19). Smotno bi bilo razmisliti tudi o uporabi oklepajev s kvalifikatorji, ki bi podrobneje opredelili pomen gesla. Recimo *godalni kvintet (skladba)* ali *godalni kvintet (glasbena zasedba)* in še *godalni kvintet (oblikoslovje)*, kar je bližje uporabnikom.

Nekaj predlaganih gesel je v italijanščini, ker ustreznih slovenskih izrazov zanje v strokovnem glasbenem jeziku ne poznamo. Najočitnejši primer je geslo *concerti grossi*, ki bi ga uporabili za značilno baročno glasbeno obliko. Geslo *sinfonija* oz. *sinfonije* opredeljuje glasbeno obliko, ki je predhodnica simfonije. Glasbeni strokovnjaki si niso še povsem edini, kateri izraz je primernejši, vendar pa bi lahko z njim jasno ločili med baročno simfonijo in poznejšo klasicistično, romantično itd. simfonijo. Geslo *mešana zasedba* nekoliko odstopa od preostalih predlaganih gesel. V glasbenih strokovnih krogih pojem morda še nima ustreznega strokovnega prizvoka. Zaradi sodobnejših glasbenih del, ki so najpogostejše napisane za netipične glasbene zasedbe (primer *Zgodba o vojaku* Igorja Stravinskega za violino, kontrabas, trobento, pozavno, klarinet, fagot, tolkala in pripovedovalca), pa je morda celo primernejši od izraza *komorna glasba*.

3 Sklep

V izogib že obstoječim in morebitnim bodočim napakam bi veljalo v prihodnje razmisliti o sodelovanju strokovnjakov s posameznih področij pri pregledu že obstoječih gesel ali pa pri oblikovanju novih gesel. Morda v obliki recenzije. Ne nazadnje govorimo o glasbenih knjižnicah in glasbenih zbirkah, ki pravzaprav zahtevajo bolj poglobljeno obravnavo od trenutne. Idealnega nabora gesel najbrž ni mogoče pričakovati, lahko pa se mu približamo in za uporabnike ustvarimo geslovnik po njihovi meri, zahtevah in pričakovanjih ter tako kar se da dosledno upoštevamo načelo o specifičnosti (Rozman, 2001). Na slednje nas navsezadnje opozarja tudi načelo o oblikovanju predmetnih oznak, ki se nanaša na uporabnike in pravi: »V sistemu za predmetno označevanje moramo besedišče izbirati tako, da odraža sodobno izrazje ciljnih skupin uporabnikov, to je uporabnikov splošnih knjižnic ali tistih s specialnih področij.« (Splošni slovenski geslovnik, 2002, str. 10) Gesla glasbenega področja so v tem trenutku pomanjkljiva, vendar pa verjamem, da se bo tudi to področje geslovnikov razvilo in dopolnilo. Geslovnik je namreč stalno spreminjajoči se organizem, zato je ključnega pomena zavedanje, da je treba »besedišče dinamično razvijati in vanj sistematično vključevati tako izraze iz knjižničnega gradiva kot izraze, ki jih uporabljajo skupine uporabnikov, katerim je sistem namenjen« (Šauperl, 2005, str. 24).

Viri

- COBISS.SI: Kooperativni online bibliografski sistem in servisi (2012). Maribor: Institut informacijskih znanosti. Pridobljeno 9. 7. 2014 s spletne strani: <http://www.cobiss.si/>.
- Curhalek, T. (2003). Glasbene knjižnice in zbirke v Sloveniji in svetu: značilnosti in razvojni trendi. *Knjižnica*, 47 (3), 67–84.
- Kos, J.; Šauperl, A. (2011). Proces vsebinske analize pri katalogizaciji knjižničnega gradiva: primer visokošolskih knjižnic. *Knjižnica*, 55 (2-3), 87–110.
- Rozman, D. (2001). Načela za predmetno označevanje – iskanje enotnosti v raznolikosti. *Digitalna knjižnica* : [zbornik referatov], 181–187.
- Splošni slovenski geslovnik (2002). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Šauperl, A. (2005). Iffline smernice za predmetno označevanje: prednosti in slabosti v luči spoznanj o vedenju uporabnikov. *Knjižnica*, 49 (1-2), 9–26.

> **Vanja Gregorič**, prof. glasbe, knjižničarka,
Naslov: Glasbena šola Koper, Gallusova 2, 6000 Koper,
Naslov elektronske pošte: vanja.gregoric42@gmail.com